

НАРОДНЫ НОВИНКЫ

КУЛЬТУРНО-СПОЛОЧЕНЬСЬКИЙ ТЫЖДЕННИК РУСИНІВ СР

р. XVI

ч. 44-46

17. новембра 2006
ціна 6,- Ск

Сімнадцятий новембер

В історії находиме много подій, котры суть звязаны з боєм за слободу, в котрых ся хотіло досягнути демокрацію, т. є основны людскы права – слободу прояву, слова, принадлежности к народности, релігії, выбер професії, уплатніня ся ...

В тім дусі ся несли і події 17. новембра 1989. Тот день означують історици понятєм – **сімбол студетской революції**. Ішло о маніфестацію, котру приготував тогдышній Соціалістичный союз молодежи з цілём боя за слободу звергнутём комунізму. Студенты вышли до улиць зо співом, агітачними геслами і ведно хотіли дати наяво, же їм залежить на їх будучности. Радіо Слободна Европа зачало реґуларно высылати о реаліях у нашій країні. Была то можность дістати ся з єдного світа до другого, зо світа диктатуры, нанавісти, страху, обмеждованя, до світа демократічного.

Поняття **Празька ніч** або **Ніжна революція** означають час, у котрім ся переоцінювали основны вартости, желаня, сны, емоції, надії, но і звіданя, ці то мать змысел і што буде в будучности. Но як знаме, девятдесяты рокы минулого стороча принесли трансформацию в штаті, котра уможлила чоловіку іти по дорозі демокрації, слободы, настолюи ся плурализм і поступно настав прогрес у політичнім, господарським, культурнім і духовнім животі.

Што ся тыкать спомину на день – **17. новембра 1989**, то стрічаєме ся днесь з апатією, пасивностів людей, котры підцінюють змысел того, за што ся боєвало перед 17 роками. Може то быти запричіне не незаінтересованостів до той проблематики. Но є важне, жебы сьме не забывали на снажіня, жертвы, котры пиринесли тоты історичны події.

Подля думкы студентів, тот день є лем про них далше свято, коли собі одпочінуть. Но є треба ся задумати над одказом ґенерації студентів і інших людей із того часу, сохранили го і дале на нїм будувати!

Марія СМЕТАНОВА, Міджілабірці,
штудентка 4. річника Філософичной факулты
Праяшівской універзіты

Міністер вирішив о зряджіню Музею русиньской культуры

Єдным з головных цілів Русиньской оброды на Словеньску од ей взнику є заложіня самостатного музею русиньской культуры, котрый бы репрезентовав як матеріалну, так духовну культуру Русинів Словеньску. Здасть ся, же по недавных іднанях делеґації Русиньской оброды в Братіславі на Міністерстві культуры могла бы быти снага о зряджіня такого узєя успішно завершена. **Як повів міністер культуры СР Марек Мадярч, МК СР вирішыло о зряджіню Музея русиньской культуры од 1. януара 2007 року в рамках структуры Словеньского народного музея на Словеньску.** Вопросом є, де музей буде. Запропонований є Свідник або Прайшів. На хосен Свідника є то, же є там сканзен русиньской матеріалной культуры (*котрый тепер, на жаль, належить Музею українсько-руської культуры* – П. К.), а тыж ся там находить Галерія Дезідерія Миллого, визначного русиньского маляря (*тыж патрить к Музею українсько-руської культуры* – П. К.).

МК СР із конечнов платностів вирішить о центрі нового музею на основі одборных пропозицій так, жебы термін 1. 1. 2007 був дотриманий. У кождім припаді є зряджіня того музею успіхом про вшыткых Русинів, а узнання належить, самособов, тым, котры ся о то найвече особно заслужили.

Др. Петро КРАЙНЯК,
Праяшів

(Позн. ред.: Поки знаме, МК СР нігда не было протів зряджіню музею русиньской культуры, проблемом все были просторы і експонаты, респ. може дістане просторы і експонаты од Музею українсько-руської культуры у Свіднику?)

• Погляд на участників єдної із маніфестацій памятного 1989 року, котра была в Прайшові не 17., але 27. новембра і люде тыж в нашій місті ясно ся высловили за одстраніння тогдышнього тоталітнного режіму на чєлі з комуністичноє партіїє і высловили ся за слободу, демокрацію, плурализм і просперіту нашой сполочности. Праві днесь собі нелем мы, Прайшечане, але і жытелі цілої країны, припомнаєме тоты події, вдяка котрым могли зачати выходити і першы русиньскы періодичны выданя – Русин і Народны новинкы. Днесь славиме штатне свято Дня боя за слободу і демокрацію.

Пару слов к нашому і Вашому юбілею

(Выступ шефредактора Русина і Народных новинок **Александра Зозуляка** на святкованю юбілею першых пореволючных русиньских періодік, котры могли зачати выходити лем вдяка подіям зо 17. новембра 1989.)

Як написав наш взачний юбілант, главна особность кодифікачного і покодифікачного процесу розвою русиньского языка на Словеньску, в статі у найновім числі часопису Русин під назвов *Роль русиньских періодік при формованю русиньского языка* – доц. ПгДр. Василь Ябур, к. н., „Каждый юбілей є доводом к задуманю ся з єдного боку над успіхами, заслугами, але і тым, што ся могло зробиши ліпше у сфері чінности юбіланта, а з другого боку над тым, што бы му требало пожелати до будучности, де бы мав орьєнтовати свої далшы крокы, жебы выслідкы єго впливу на заміряню область были іщі омного векшы і жебы принесли плоды успокоїня нелем юбілантови, але главно тым, кому має служити. Так є тому і з 15-річнім юбілеєм Народных новинок і часопису Русин. Оцінювати выслідкы своєї роботы буде нелем редакция, але наісто главне слово буде дане читателям (так повісти „цілєвым консументам“ продукції редакчного колектієву), без котрых бы екзистенція тых періодік страшила змысел...“

Тоты слова бы єм хотів розвести, але вірю, же юбілей буде главно про Вас, читателів, дописователів і сполупрацівників можностів высловити ся к дотеперішєму нашому 15-річному редакторському і прорусиньскому діятельству, к якости, обсягу, плусам ці мінусам наших і Ваших періодичных русиньских выдань...

Зачну тітулками моїх приговорів як шефредактора у трєх знаменных выданях. У першім числі Народных новинок тот приговор мав назву *Най Бог благословит нашу путь*, в новинках к 10. вырочу наших періодичных выдань ся звав – „Бублина“ ани за 10 років іщі не праскла (АБО О МАЛИМ ОСТРОВИКУ РУСИНСТВА), а к 15. народниним приговор єм назвав *Редакчна квітка і по 15 роках жыє (А ТО НАПЕРЕК ВШЫТКЫМ ПЕРІПЕТАМ, ПЕРЕШКОДАМ І НЕЖЫЧЛИВЦЯМ)*. Вшыткы тоты тітулки суть образным поменованєм того, што в данім моменті екзистенції выстигало ситуацію односно Народных новинок і Русина (ходем сі то нескромні думам). Є правдов, же Бог благословив нашу путь і мы сьме ту, нашы выданя жыють, розвивають ся. Не были „бублинов“, котра скоро праске, як нам пророковали нашы нежычливці з рядів Русинів української орьєнтації, але наша редакция зо своїм малым редакчным колектівом і все шыршым кругом читателів, дописователів, сполупрацівників і добродителів стала ся малым островиком русинства. Наша редакция жыє і дале розвивать (зясь то нескромно конштатує) як квітка і по 15 роках, а то наперек вшыткым періпетіям, перешкодам і нежычливцям. А кідь споминам періпетії і перешкоды, так о векшині з них сьме писали на сторінках главно *Народных новинок*, часточно і *Русина*, также при тій святончій події не буду ся к ним вертати. Бо як ся гварить, наш мозок є так „скоштруваный“, же собі веце памятає на то ліпше, як на то то гірше, ходем так то є у нормальных людєй. А кідь єм при нагоді нашой пятнасткы споманув нежычливців, так на мыслі єм мав скоріше тых споміджі нас, Русинів, котры з нами іщі не так давно сполупрацовали: ведно сьме боєвали за главны цілі – возроджіня русинства, гордості на своє родне – русиньске, главно на свій материньскый русиньскый язык, культуру і традиції, за то, жебы Русины собі усвідомили, же гласити ся ку своій народности – то є їх гарантоване уставов нашой републікы право і є то конечно нормальный процес народной самоідентифікації, не ідентифікації їх дакым іншым, як то было скоро 40 років перед тым... Але кідь наша редакция ся осамостатнила як самостатный правный субєкт у формі обчаньского здружіня, зразу многы дотепер „приятелі і сполупрацівници“ ся стали нашыма неприятелями, а є барз смутне конштатованя, же тоты потім ся снажили, а дакотры ся і надале снажать, жебы нашы і Вашы *Народны новинкы* і *Русин* перестали выходити. Є то смутне конштатованя, є то нонсенс, але є то реаліта тых днів! Шкода, ведь каждый мать тільки простору, кідь лем хоче на полі розвою русинства, русиньского языка, культуры, прєсы, освіты... Также роб, жый і дай жыти і работи іншым! То быв главный ціл нашого осамостатніня – работи слободно, ліпше, быти независлыма на полі снажіня ся на хосен Русинів. А ці ся нам то дарило работи, то бы єм хотів днесь чути од Вас, нашы взачны читателі, дописователі, сполупрацівници і добродителі. А сміло можете нас і критізувати, кідь ся Вам дашто не любиво в нашій роботі або не любить у наших выданях. І то є ціл нашой днешней стрічі.

Слова хвалы сьме собі од Вас прочітали в статях главно у святончім числі *Народных новинок*, але і в послідніх двох числах *Русина*, хоць были там і слова критікы. Тодгы веце „пасовало“ хвалити, днесь, кідь сьме ся ту зышли на напів святончій і напів робочій стрічі, мож веце „ганити“, критізувати. лем повіджте, што має на сердцю, а мы будеме ся снажыти Вас позорно выслухати і работи

так, жебы сьте были з нами веце спокійны, і главно, жебы *Русин* і *Народны новинкы* были што до обсягу і формы все дале якостнішы, жебы были про Русинів хосенны. Інакше наше снажіня не мать ціну.

Попри дописователєх і авторах публіцистичных і літературных творів середній і старшой ґенерації репрезентованой такыма людми, як Марія Ґрова, Штефан Смолей, Осиф Кудзей (ім хочу шіро подяковати за стишкы, котры написали к нашому юбілею і были опублікованы у святончім числі Народных новинок з нагоды їх 15 народенин), но і Штефан Сухый, Петро і о. Франтішек Крайнякы, Гаврііл Бєскід, Андрий Капута, Михал Бизко, Николай Онуфряк ці Василь Ябур, котры ся высловили ку юбілею на сторінках Народных новинок і Русина, як і далшыма неспоманутыма, выросла і зачала ся презентувати своїма публіцистичными, перекладательскими і літературными роботами на сторінках нашой прєсы молода ґенерація Русинів, наприклад, Марек Гай, Алєна Бльхова, Людмила Шпрохова, Петро Крайняк, мол., Михаїл Дронов, Станіслава Кочанова, Еріка Гарагусова, Станіслава Вагалєва, Рєната Владыкова, Марія Гомолєва, Діана Шутїєва, Ярміла Мікова, Марія Сметанова, Франтішка Сивакова, Яна Данькова, Данєла Русинькова, Зузана Галямова і ряд далшых. А то мать ціну золота! Ведь по нас мусять „встати новы боєвници“, а они уж встали, дакотры іщі встануть. А ту є на нас старшых, жебы сьме тых молодшых активізували, выховівали, помагали їм і давали їм штонайлїпшы условия, жебы ся могли духовно і народностно розвивати і презентувати, наприклад, у наших *Народных новинок*, їх кварталній прилозі про діти і молодеж – *Русалка* ці в літературній прилозі *Поздравлія Русиня*, але і на сторінках інтерреґіонального часопису *Русин*. Але жебы могли писати по русиньскы, мусять тот язык оволодіти у нормативній, кодифікованій подобі, зато є барз важне, кідь не найважніше, жебы ся русиньскый язык молоде покоління Русинів учило од матерьской, через основну і середню школу, аж по высокую школу. А то ся і дїє, хоць прогрес у тім є не такый, як бы сьме собі желали, в тім ділі робиме лем барз малы крочаї а найвекшых хыбов є, же сьме не зачали выховов од матерьских школ, але од основных. А з тым не сьме спокійны! В тім ділі наша редакция дотепер (а ту зясь нескромно повім, але, думам сі, же заслужено) зробила найвече, ці то сьме были одводженым правным субєктом Русиньской оброды на Словеньску, ці як теперішнє самостатне обчанське здружіня. Праві в тім ділі бы мали найвече работи вшыткы русиньскы культурны орґанізації, хоць дакотры попри нас дашто і зробили. Зробили і роблять у тім ділі і дакотры запалены русиньскы отці духовны. Вшыткым тым ся хочю од глубины сєрдця подяковати. Бо кідь не будеме мати молоду ґенерацію Русинів, котра ся гордо голосить ку своій народности і яка знає русиньскый літературный язык, яка буде го дале утримувати і розвивати, так наше снажіня было марне. Нелем наше як редакция зо своїма періодичными і неперіодичными выданями, але вшыткых русиньских орґанізацій і Русинів вообще!! На то бы сьме мали памятати при нашій біланції і в час святончій, днешній!

Спершу єм хотів кус зачерпнути і до історії розвитку русиньской періодичной і неперіодичной прєсы по 17. новембрі 1989 у возроднім процесі русинства і Русинів, але потім бы сьте ня мушили барз довго слухати. А я і мої колеґині-редакторкы наісто бы радше чули погляды Вас, ту притомных, але і оправданных, котры можуть о уровни наших выдань ся высловити все на сторінках нашой прєсы. Наісто дость того єм повів і у статі на продовжіню у Народных новинках під назвов *Русины на Словеньску по році 1989: розвої, сучасный стає і перспектєвы*, котрой закінчїя є в тім найновім числі *Народных новинок*, котре ся Вам днесь як першым дістало до рук. Наконєць єм ся рішив історію охабити на історікы, мы мусяме жыти притомностів і позерати до будучности. Пережили сьме того много: доброго і злого, але што главно – русиньскы *Народны новинкы* і часопис *Русин* сьме сохранили, а вірю, же так як днесь при 15-тих їх народенинах, стрітїме ся і при їх двадцятї, двадцять-пятьці... Але то залежить од нас, од Вас і од наших продовжователів молодшого віку. Так як то было на зачатку, так то споминам і тепер (хоць, вірю, же не на кінци): Най Бог благословит нашу путь! І памятайме слова, котры были написаны в нултім числі *Русина* 1990 року у вступній статі: „Такой на початку треба рієно повісти: наш часопис (але і новинкы – позн.) є про вшыткых Русинів. Каждый, хто ся чує Русином, хто хоче своє народне сохранити і будувати, ний помагать...“ А за дотеперішню роботу про русиньскый народ хочю высловити глубокую вдяку вшыткым Вам ту притомным, але і ту непри- томным, котры ходем кус приложили руку до сполочного діла возродного процесу Русинів. Вдяка Вам!

НАЙГОЛОВНІШЫЙ – ПРОБЛЕМ НАРОДНОЇ ІДЕНТИТИ

(З виступу тогдышнього председателя Русиньской оброды **Василя ТУРКА** на першій Світовій конгресі Русинів 23. марца 1990 у Міджілабірцях, котрый публікуємо як дале актуальний із нагоды першого выроча од ёго смерти.)

Як повім на зачатку свого приговору, же сьме свідками історичного моменту в животі Русинів, не берете то як ефектний штлітничый оборот, але як факт, котрый живот Русинів кладе на вышшій ступінь їх розвитку. Саме познания, же можемо выступати як **самостатный народный субъект** перед творів выштыкых народів світа, вытварять в наших душах простор про гордость і радость. Думаеме сі, же то, што сьме дістали од своїх предків, чесно і іщі примножене даме нашим потомкам, хоць донедавна ся нам віділо, же наша генерація ся той радости уж не дожыє. Віділо ся нам то так зато, бо наш народный живот был безнадійно затоптаний до болота – самы русиньскы сынове го затоптали, бо служыли іншым интересам, як интересам свого народу.

Попробуйме сі дефіновати нашы найголовнішы проблемы, а потім поспробуйме о них зошырока дискутовати. Подля мене, **першым нашим і найголовнішым проблемом є проблем народної ідентити**, котрый у розлічных регіонах Европы мать розлічну інтензіту. В Югославії і в сучасности в Чесько-Словенську самоідентифікація Русинів є барз інтензивна і не выкликує у штатотворных народів нияку аверзію ани перешкоды. Іщі ліпша ситуація є в США і Канаді. Але, наприклад, на Підкарпатській Руси, де русиньскый рух тыж силный і наберає на інтензіті, мусить одвертати інтензивны напады з боку урядной бюрократії і культурных українських „спілок“...

Самособов, же не вшытко в порядку ай у нас, лемже мы ся не можемо скажыти на Словаки або Чехів, наокак, нашы братьскы народы проявили велике порозуміння про потреби русиньского народу в ЧСФР. Але на кого маме тяжке сердце, то суть нашы Русины, котры сі говорять, же ся усвідомили як Українці. Нихто ім то не бере, кідь хотять быти Українцями, нияк будуть. Будеме з ними глядати сполочный поступ, як іти дале. Але жедаме їх лем о то: Нияк конечно охоблять імперативный тон, нияк нас не окрикують, нияк нам узнають право на то, жебы сьме могли быти тьма, кым ся чуєме. Нияк конечно уж прийдуть на то, же они суть ты про народ, а не народ про них.

Мали бы собі уж конечно усвідомити, же інституції, на чєлі котрых суть, мали бы служыти нашим русиньским простым людем, а не штирєм-пятьм пражішкым бывшым і теперішнім функціонарам. Наш русиньскый театр пішов на службу своїм людем, і мы, што в нїм робиме, чуєме, як ся в добрім змыслі слова мінить одношія наших людей к своему театру.

Другый проблем, о котрім буде треба дискутовати, є **проблем языка**. Найліпше тот проблем вирішыли югославскы Русины, які мають кодифікований свій язык уж скоро сімдесят років. Ним нелем комунікують устні, як і мы, але і пишуць літературу, живвають го в своїх новинках, розгласі і телевизії, учать свої діти в школах. Так, у них то чомусь іде, а у нас ани за світ. Подля пражішкых даякых науковців ся то не дасть реалізувати. Іщі щастя, же не вшыткы так думають. Суть в Пряшові і научны працovníци, які суть охотны ся з тым проблемом попасовати.

Самособов, каждый із нас знать, же кодифікація языка є тяжке діло, же наш язык є в жалостнім ставі. Українізаторы го выгнали зо школ, зо літературы, зо пресы до корчем, на уліцю, до кухні, але він ся назад верне на свое місце, о то ся уж постараме! Зато ся зачинаме сходити...

Далшый проблем, о котрім бы сьме ту мали говорити, є **проблем нашой пресы**. Проблемы з тым суть тепер барз великы. Але самы знате, же без русиньской пресы не мож розвивати ани русиньскый народный живот. Проблемы з тым звязаны суть головно фінанчны, але і языковы, і просторовы. Дотеперішні дві чісла часопису **Русин** были выданы нашыма ентузіастами так бы повісти на колїні. „Нове життя“ сі присвоюють функціонари „Союзу русинів-українців ЧСФР“. Платиме їх зо своїх даней. Думаеме сі, а то є проблем на дискузію, жебы часопис **Русин** мав фунговати як інтеррегіональний часопис про вшыткых Русинів, же каждый регіон бы свої матеріалы друковав у тім часописі на своїм діалекті. Выгоду віджу в тім, же по перше: таким способом бы сьме ся могли языково зблгачувати, аж помалы бы то могло выустити до единого языка про вшыткых Русинів. По друге: так сполочні бы сьме го могли фінанчно утримувати. Далє давам пропозицію, жебы новинкы „Нове життя“ взяти спід контролі СРУЧСФР, а выдавати їх під новов назвов чісто в русиньскім языку. Жебы сьме мали де робити тоты новинкы на професіоналній уровни, треба ся дожадовати одовздана Руського дому в Пряшові про Русиньску оброду, бо тот дім, який заложыли русиньскы священници, патрять цілому русиньскому народові.

Іщі нас трапить **єден барз важный проблем**. Театер А. Духновича є пошыто єдинов інституціей у нас, яка ся свідомо ку русинству голосить. Є то єдиный професіоналный театр Русинів у цілім світі. Є то інституція, яка помагала і помагать утримувати народну ідентити. А іщі є то єдина інституція споміджі вшыткых русиньскых і українських, яка досягла вызначне місце нелем у контексті ціпословенського, але і цілоштатного умельського світа. **А тота наша інституція мать проблем з будовов**. Будова колись была маєтвом римокатолицькой церкви, но а она ся о свої права тепер голосить. Мы ім узнаваме їх право, але самы не маме де піти. Хочу, жебы сьте зачали вшыткы роздумувати, як бы сьме тот проблем вирішыли.

Пятый проблем, о котрім бы сьме ту мали дискутовати, є **проблем економічных контактів тых регіонів світа, де жыють Русины**. Я сам не єм економ, але міджі нами є велє людей, які уж мають свої предстасы о економічній сполупраці Русинів на цілім світі. По паді тоталітарных сістемів в Европі думаеме, же ся ту отваряють небывалы можности.

(Матеріал был по русиньскы опублікований у русиньскій рубріці **Голос Русинів** в українських новинках „Нове життя“ ч. 14 із 12. апріля 1991 року. **Тота рубріка і тот матеріал могли ся публікувати лем вдяка подїям зо 17. новембра 1989 і по нїм**. Матеріал был оправлений подля сучасных платных норем русиньского кодифікованого языка на Словенську.)

Русины на Словенську по році 1989: розвой, сучасный став і перспектывы (7.)

Заключія і перспектывы в культурно-народностнім животі Русинів на Словенську

На основі спомянутых фактів у попередніх частях той статі мож зробити общі заключія, од котрых є залежна далша перспектыва розвою культурно-народностного живота Русинів на Словенську:

1. В першій ряді треба, жебы так, як у сусідній Польску ці в Мадярську, конечно уж был і на Словенську приятый Закон о народностных меншинах, котрый бы ясно дефіновав поставлія узнанных народностных меншин, їх права і підпору, але тыж компетенції і повинности конкретных резортів при реалізації той підпору.

2. Важне є тыж прияти Закон о фінанцованю народностных меншин, який бы становив, котры міністерства, рес. резорты, яким способом і на який ціль (цєль) мають забезпечувати фінанчны дотації про окремы народностны меншины. Абы то было ясно законом задефіноване, а не жебы окремы міністерства принимали внуторны предписы, што будуть і што не будуть фінанчно підпорувати. Ту не мож не спомянути єден з найяснішых прикладів, котрый ся односить к внуторным предписам Міністерства культуры СР, котре каждый рік выдумує новы предписы і главно обмежїня в черьяню фінанцій зо штатной дотації, чім роботу народностных обчаньскых здружїнь вертает до возродного часу 19. сторіча, котрый прохидив на принципі добровольности і народностного усвідомлїня, мав характер „аматерьскый“, не професіоналный.

То мож документувати тым, же каждый рік Міністерство культуры СР (часточно і на основі інструкцій Міністерства фінанцій СР) мінить принципі придїлєваня штатной дотації, респ. укроює зо шкалы перед тым нормально підпоруваных частей (položiek) в рамках підпору розвою культуры народностных меншин. Найприятелїша підпора народностных меншин посередництвом Міністерства культуры СР была в роках 1992 – 1994, враховано Русинів на Словенську. Потім од 1995 року зачали обмежїня, нескорше, од 1999 року, настали зміны к ліпшому, але поступно МК СР зачало укроєвати з „выгод“ або потреб народностных меншин. Зрушыло черьяпаня зо штатной дотації таких „положок“, як одводы з платів редакторів народностной пресы, зрушыло платы працovníків народностных обчаньскых здружїнь (обществ), поужываня фінанцій із дотації на бензин про служобны авта народностных обществ ці редакцій народностной пресы і т. д. Вершинов обмежїнь, а то в ході 2004 року, без писемного варованя, лем посередництвом интернету, было про народностны меншины заказане черьяпати в редакціях народностной пресы фінанції на платы ці премії зо штатной дотації, фінанції на поштовне, телефон, интернет, факс, докінця купованя канцелярських потреб. МК СР к діспозиції охобляло черьяпаня лем трєх положок зо штатной дотації, наприклад, про народностну пресу: фінанції на поліграфічну выробу, авторьскы гонорарі і на остатні особны наклады, то значить, же конкретный чоловік може дістати лем даяку одміну за приправу культурных активіт народностных обществ ці періодичной і неперіодичной народностной пресы! Наслідком такого наряджїня настала повна аматерізація розвою народностной культуры і пресы.

Холем у припаді Русинів на Словенську уж ся то так діє, бо они не мають свій матерьскый штат, котрый бы ім тот фінанчний дефіцит міг выкрыти. Вертаме ся до часів Людовіта Штура, кідь ся вшытко народне ці народностне робило на базі добровольности, без нароку на одміну і зо добытых тогды фінанцій од меценашів-добродителів, днесь модерно повіджено – спонзорів. А де є штат?!

Де є перед вступом до Европской унії прокламована Словенсков републиков надштандартна підпора народностных меншин із боку штату?! Была то лем передступова прокламація, днесь реальность є інша. Наприклад, в нашій редакції русиньской періодичной і неперіодичной пресы в сучасности роблять лем трєх добровольници без нароку на будь-який регуларный належный плат ці одміну, лем за символічну одміну ці гонорар. Тот став фінанцованя ся мусить в першій ряді змінити з боку Міністерства культуры СР, кідь не хоче „поховати“ цілу народностну культуру і пресу, котру не є можемо робити хаотічно.

3. Важнов задачов до будучности, але і в сучасных днях, є то, же Русины на Словенську не мають адекватных респ. скоро ниякых лїдрів, котры бы мали ясну концепцію далшого розвою культурно-народностного живота Русинів на Словенську, не мають высунуты ясны цілі, котры іщі треба сповнити, їх діятельство є вецє-менше хаотічне і несистематічне. То ся тыкать главно даколишнього „передвоя“ і главного „боєвника“ за права Русинів – Русиньской оброды в Словенській републиці.

4. Без систематічной работы з русиньскыма дітми і молодежов не экзістує нияка перспектыва далшой работы Русинів на полі культурно-народностнім, бо теперішня середня і главно старша генерація русиньскых „лїдрів“ уж не є гаранціев далшого прогресованя.

На конець хочу згорнути пріоріты русиньской народностной меншины у выховно-освітнім сістемі СР, бо розвою школьскій сфєры поважую про будучность русиньской народностной меншины на Словенську за першорядный:

„1. Є важне в практиці акцептовати і реалізувати прияту Концепцію освітї дітей обчанів Словенской републикы русиньской народности (1996).

2. Выходячі з той Концепції, є важне зачинати з выховно-освітнім процесом у материньскім русиньскім языку уж од матерьскых школ, то значить в селах із перевагов по русиньскы говорячого жительствова офіціально декларувати матерьскы школы з выховным языком русиньскым.

3. Выходячі з точки 2, є важне зачати з приправов педагогічных кадрів про матерьскы школы з выховным языком русиньскым. (Позн. А. 3.: „Учебны основы про середні педагогічны школы уж были зроблены і схвалены Міністерством школьства СР.“) **Концепція предпаладатель створіня клас у середніх педагогічных школах у Пряшівскім краю з навчанєм русиньского языка (жаль, але дотеперь ся то іщі не зреалізувало).**

4. Пропонуєме, абы основны і середні школы з навчанєм русиньского языка ся перетрансформовали на школы з навчалным русиньскым языком. (Позн. А. 3.: „Так істо і учебны основы про двоякый тіп спомянутых школ были уж зроблены і схвалены МШ СР а в августі 2006 року Русин і Народны новинкы выдали про них уж і три першы учебники, а то про 2. класу ОШ (од той класы ся зачинать учіти предмет русиньскый язык і культура): Букварь, Робочій зошит із русиньского языка і Читанку.“)

5. В интересі захованя русиньского языка і звышїня якостї ёго навчаня є важне, жебы в пактіці ку ним змінити приступ і абы ся неповинный предмет русиньскый язык і культура зарядив до категорії навчаня материньского языка як повинного в школах у регіонах із мінімальным 20-процентным заступлїнем русиньского жительствова.

6. Выходячі з того, же в школах із навчанєм русиньского языка навчаня предмету русиньскый язык

і культура забезпечують векшинов некаліфікованы про тот предмет педагогы, є важне в интересі звышїновя якостї їх работы выдавати в русиньскім періодіку Народны новинкы методічну прилогу (єй проєкт был Міністерству школьства СР даный іщі в 2003 році, жаль, без одзыву).

7. В интересі розвиваня позітївного одношія к материньскому языку дітей обчанів СР русиньской народности і як додаток к ёго навчаню є так істо важне зачати выдавати і фінанчно підпорувати з боку Міністерства школьства СР часопис про діти і молодеж в русиньскім языку. (Проект на такый часопис під назвов Русалка был даный найперше на Міністерство школьства СР а потім на Міністерство культуры СР, але нигде не был схвалений). (!!!)

8. Жебы заховати і розвивати материньскый язык Русинів на Словенську, є про Русинів на Словенську важне росшырєвати чісло школ з навчанєм і з навчалным языком русиньскым. То выжадує адекватне персоналне і фінанчне забезпечїня той організаторьской работы. **Бо дондєсь ся то діє лем на базі добровольности окремых членів русиньскых обчаньскых здружїнь, также цілий процес росшырєваня мать тенденцію стагнації. Зато є треба вытворити фонд з боку Міністерства СР, із котрого бы ся таке діятельство фінанцовало.**

9. В рамках високих школ є важне, жебы ся чім скорше зачав реалізувати штудійный програм русиньскый язык і культура – бакаларьскый і магістерьскый – і жебы ся выховлєвали кваліфікованы педагогы про тоту спеціалізацію – про основны і середні школы з навчанєм русиньского языка (Позн. А. 3.: „Але теперь і про тіп школ із навчалным языком русиньскым, кідь ся подарить дакотры школы перестрансформувати або створити. Окрем того, треба припомянути, же од зачатку академічного року 2006/2007 ся уж на Пряшівській універзіті зачало з реалізаціев бакаларьского штудійного програму Русиньскый язык і культура з далшыма предметами, а то є великий успіх!“)

10. Є барз потрібне і желательне переполізі і сістемность работы Міністерства школьства СР і Міністерства культуры СР, котры всдоно беруть участь на забезпечованю реалізаціи прав народностных меншин, то є і жителів русиньской народностной меншины на Словенську, беручи притім до увагы єй пріоріты і спеціфічності“⁸.

Тота статья не претендує на повне вычерьяпаня проблематікы главно в области культурно-народностного живота і освітї Русинів на Словенську, укажує лем короткый переріз вывоєм по 1989 році, коротко укажує на сучасный став і давать дакотры пропозиції до будучности, а тым ай істы перспектывы у животі Русинів на Словенську по році 1989.

⁸ ПгДр. Анна Плішкова: *Материньскый язык Русинів в освітнім сістемі по році 1989*. Ін: Мгґр. Гавріл Бєскід і Мгґр. Александр Зозуляк (зоставителі): *Вызнамны про Русинів*, Світовий конгрес Русинів, Пряшів 2005. Так істо на нашій вебовій сторінці в русиньскій і словенській верзії, в рубріках ЯЗЫК, JAZYK.

Мгґр. Александр ЗОЗУЛЯК

(Конець. Попередні 1. – 6. части суть у Народных новинках з 2006 року, конкретно в чіслах: 1 – 5, 6 – 9, 10 – 13, 18 – 21, 35 – 38, 39 – 40.) Мож цілий матеріал прочитати і на нашій вебовій сторінці www.rusynacademy.sk у словенській верзії, у рубріці HISTORIA і в русиньскій верзії, в рубріці ІСТОРИЯ.)

Період вызначных змін

Важны Пряшівчане, в році 2002 ем перед Вас став як кандидат на пріматора нашого міста з волебным програмом, котрый дістав найвекшу підпору у вольбах, за што Вам хочу зьяса подяковати: „Дякую Вам, сполужителі, за проявлену довіру.“

1

• Кандідат на пріматора Пряшова – Інж. Мілан БЕНЧ.

Є час на биланцію мого діяльства про місто Пряшів. Вірю, же обіцяне ем сповниє у штонайвекшій мірі про спокійноть нас вшыткых. Але єдночасно є ту і простор на отворіня нової пути к іщі ліпшым условіям про жывоут у нашім місті.

Попередні штирі роки в жывоуті прашівской самосправы были періодом неперестанного звышования якості єй фунгованя і приближования к жытелям, періодом общой динамікы і вызначных змін. Была то але ай єдна з найкомплікованішых і найтяжышых розвоєвых етап, кідь сьме до практыкы вводили найвекшы реформы в дотеперішній історії самосправных органів, котры засягли скоро каждую сферу

їх діяльства. Доміновали вопросы пересуну компетенцій зо штату на самосправу і політика фінанцованя зо вшыткыма потребныма атрибутами фіскальной децентралізації на найнижшы єй части. В тій звязи бы ем хотів особно выдвинуты сферу школства, де сьме найвыразніше одчули пересуну компетенцій. І наперек тяжкій сітуації, многым проблемам міджі родічами, школами і самым містом, наконець сьме схвалили концепцію розвоєя школства і дньєс уж могу сміло конштатовати, же праві тотя сфера належыть міджі стабільны факторы, ай кідь при єй фінанцованю можуть в будучности настати іщі даякы проблемы.

Праві ся закінчующій штирірічний волебный період є характерістичный ай приправов і самотным вступом Словенська до Европской унії. Ай кідь од того історичного перелому не перешло барз много часу, но уж ся то позітивно проявило і на розвитуку Пряшова, а то конкретно в дакілько-мільоновых коруновых підпорах, котры сьме здобыли на многы проекты, ці уж у сфері освіты, створєваня новых рабочих місць або зліпшования жывоотного оточіня і под. Часть проектів ся уж реалізовала, далша, котра ся тыкає главно сферы інвестічноты: водоводной сіті, каналізації, школства, промыслового парку, ся тьж скоро стане реалістєв. Окрене нас тійшыт інтерес заграничных навіщівників до нашого містського уряду, а то нелем функціонерів і выслаңців органів а інштитуцій Европской унії, але окрене розлічных делегацій.

І так успішны економічны показники і добре господаріня міста (ту мож спомянути хочьбы то, же місто за 4 роки знизыло задовженость о 60 мільонів корун, кідь на кінцю 2005 року задовженость досягвала 23 проценты пріймів порівняно з 87 процентами на кінцю 2001 року), што нам у тім напрямі одкрыває омного шыршы можности на здобытя заграничных інвесторів, дають ся реалны шансы про будучій динамічний розвиток Пряшова, чім ся звышыть якость жывоута нашых обчанів. А кідь говориме о якості жывоута обывателів шаріської метрополы, мам на думці то, жебы за помочі містського уряду і обчанів Пряшів быв про нас вшыткых чістов, здоровов, безпечнов і краснов домовинов.

Кінчїть ся лем єден період, оаранічений комуналнымы вольбами, но не кінчїть ся жывоут міста. Тот буде пулзовати і надале. А за то, што сьме досягли, а не є того мало, треба подяковати вшыткым, окрене обчанам, але і далшым органам а інштитуціям, а то нелем тым на теріторії міста над Торісов.

За прошлы штирі гектічны роки сьме в розвоєу Пряшова положили певны фундаменты, также є на чім будовати. **Инж. Мілан БЕНЧ,** сучасный пріматор міста Пряшова і кандидат на пост пріматора про далшій волебный період

Ведно пробудиме Пряшів

Важны Пряшівчане, під такоє назвоє свого волебного програму предстуюю перед Вас. В нїм конкретно ся хочеме замїряти на десять главных областей: господарьство, соціалну область, жывоутне оточіня, безпечноть, школство, уряд, культуру, шпорт і активіты у вольнім часі. Але подьме по порядку:

1. Господарьство: Не подарило ся приправити условія про вступ вєкшого інвестора, котрый бы ся став мотором про цілий регіон. Найвекшым недостатком міста є теріторіална неприправеность. Хочеме активізовати діяльство при здобываню потенціалных партнерств, бо місто може добрі выужыти свое поставіля. А не треба забывати ани на ліпше выужываня фінанцій з Европской унії. Хочеме дале зєфективіти і звышыти якость службєв окремых містських фірем. Цілково хочеме надвязати на уж екзистуючій План стратегічного розвоєя, котрый треба актуалізовати і розвивати. Хочеме надале приправівати місця про бытову выстаєбу... **Хочеме ся просто стати містом із приятельським постоем к подіканю великих фірем, але і дрібных ремеселників. Они суть про місто жрідлом новых рабочих місць.**

2. Соціална область: Каждая сполочноть ся оцінює і подля того, як ся старать о тых, котры ся самы о себе постарати не можуть (не не хотять!). В рамках компетенцій зєреных місту хочеме підпорити звышїня капіцїт у домах пенсістєв, як і звышыти і росшырити старостлывость о пенсістєв. Хочеме комуніковати і з тьма, котры суть реалізаторами іных соціалных службєв на теріторії міста, і там, де є то можне, з нима сполупрацоувати. **Хочеме указати, же Пряшів ся о своїх „слабых“ обывателів зняє постарати. Хочеме вертати тот приповідковий третій пільняз.**

3. Жывоутне оточіня: Хочеме надале продовжовати в зачатім сепаратнім збераню одладу з докінчїнем сепаратных дворів і компостовіск. Омного вєкшу увагу є треба приділяти ай на першій погляд простым работам, якыма є кошїня травы ці утримованя окрасных кряжів і дерев. Хотіли бы сьме зєгалізовати і спєвнїти тьз. дикы пішчыкы на сідлісках. Люде маюць по пішчыках ходити там, де їм то вывоєлює, а не там, де собі то выдумав урядник. Продовжованєм у програмі Чіста Торіса хочеме надоего забезпечити водный режім про місто і околицю. Хочеме масієно підпорити вытворіня зеленых пространств главно на Сідліску Секчов, хочеме росшырити і підвышыти якость містських лісопарків, як і вытворити планованый парк міджі Секчовом і центром міста. **Хочеме, жебы наше місто было чістіше, здоровше, абы сьме го такє уховали про далшы генераций.**

4. Безпечноть: Безпечноть є важна про добры почуток зо жывоута в місті. Позєраючи на розділіня компетенцій міджі штатом і містом, є важне звышыти якость сполупрацы зо штатнов поліцієв в репрєсивній і контролній области. Росшырінєм камеровых сістєм ай на сідлісках і до далшых різіковых областей хочеме пріспіти к одстраніню вандалізму в місті. Омного вєкшій акцент хочеме дати превенції на школах. Тадь то і нашы діти розбиваюць наш сполочный маєток і огрожуюць нас вшыткых. **Хочеме мати з Пряшова місто, в котрім ся ніхто не боїть іти по улїці і не буде ся боїти о свій маєток.**

5. Транспорт: Проблем транспорту став

ся про нас кардінальным проблемом. Є на часі дефінітєвно зробици кроки, жебы ставбы, о котрых ся роки говорити, зачали ся ай реалізовати. Іде о докінчїня Набережной комунікації, котра нас як отворена рана страшиць уж роки. Але є найвышшій час зачати реалізовати далнічний обхват Пряшова, як і северный обхват Пряшова, котры бы транзитный транспорт одхлыли од міста позад нєго. Потрібны суть ай далшы транспортны став-

6

• Кандідат на пріматора Пряшова – Інж. Йозеф ПОЛАЧКО.

бы, котры мать у своїй справі штат. Треба чім скорше реалізовати круговый объезд при ЗВЛ і на главній крижоваці путей Лєвоцька і Сабіновска. Часть путей справує в місті ВУЦ і там хочеме за помочі посланців нашой коаліції рішїти реконштрукцію спойня міста зо Сольваром, выстаєбу спойня Чорного моста в напрямі на Секчов і Русиньску улїцю, ці реконштрукцію дороги при заводі Сольварів. В рамках властной іневатічной выстаєбы хочеме докінчїти внутрішній округ Окружна – Ваєньского, як і створити нултый округ на паркованя Словенська – Яркова як єдносермерный. Хочеме росшырити місця на паркованя авт на сідлісках... **Хочеме, жебы быт транспорт у Пряшіві плїнулий, безпечный і што до капіцїты одповідный величїні міста.**

6. Школство: В тій сфері треба завести до практыкы схвалєну концепцію розвитку школства і пріспособити ї міняючїм ся условіям. Потребно звышыти якость учїня і условій учїти ся. І нашы педагогы, і нашы школярї собі то заслужає. В тім є загорнута, самособов, і модернізація ці уж школських будов, або школських помічнїкы. При снажїню ся о здоровый розвоєу будучой генераций хочеме выразно підпорити проекты програму Отворена школа, абы тот містський маєток мїг служыти штонайшыршому кругу Прашівчанів. **Хочеме, жебы в Пряшіві выростали генераций освіченых, смільных і зодповідных молодых людей, котры тото місто будуть розвивати в будучности**

7. Уряд: Прашівський Містський уряд мав бы мати про спрощїня стьку з жытелями єдно місце першого контакту, де бы просты справы нашых обчанів мали быти зурядованы без дозого чєканя перед окремыма канцєларіямі. Єдночасно треба вводити модерны формы стьку з урядом інтернетовов формов, де бы у часті агєнды обывателів Пряшова вообще не мусили фізічно прїйти до уряду про выбалїня ненарочных діл. Властный уряд бы мав робити

єфектївнїше і транспарентнїше, ку чому є потрібно выужыти выслїды уж зробленого персонального аудїту. **Хочеме, абы сьме мали Містський уряд про Прашівчанів, а не Прашівчанів про Містський уряд.**

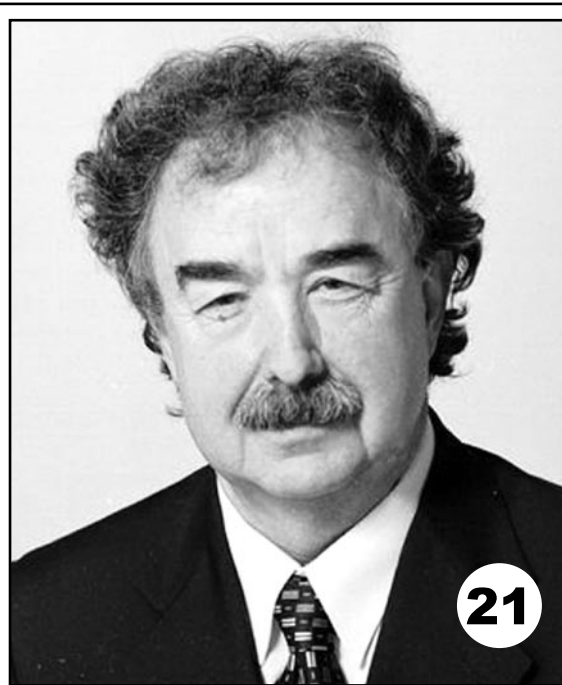
8. Культура: В тій области хочеме заховати мултікulturalный одказ генераций перед нами. Хочеме підпорвати культурне діяльство, котре у Пряшіві уж мать свою традицію, хочеме ай через „мінїгранты“ спомочї взнїку і розвитку новых активіт. Хочеме ся запоїти до сутяжы Европске місто 2013 і быти в нїй успішныма. Ведно з остатнїма зряджоватєляма культурных інштитуцій і далшыма субьектамы хочеме помагати різнородосты культурных акцій, в тім чїсті збогачєны і о культурны активіты народностных меншин. **Хочеме, жебы нашы обывателї были красны і духом, абы знали розпознаци красу од брыдкосты, добро од зла.**

9. Шпорт: Аж на малы вынятыкы треба пробудити ціле шпортєвоє діяльство в місті. Хочеме зачїнати од пікы. Хочеме выразно підпорвати „шпорт про вшыткых“. Треба надвязати на снажїня десяток шпортových активістєв у місті, але і дискутовати з нашов унівєрсітєв, котра про шпорт вывоєлює новых педагогів, о сполочнім поступі про розвитуку тілесной культуры. Хочеме місто запоїти выразно до екзистуючых містських аматорьских сутяжєв, як і підпорвати взнїк новых. Уж на основных школах хочеме формов містських „олїмпїад“ сутяжнов формов мотивовати діти к позыбу... **Хочеме быти містом здоровых людей, хочеме ся гордїти нашыма шпортывцямы так, як то уж нераз в історії Пряшова ай было.**

10. Активіты у вольнім часі: Єдным з важных проблемів міста є ай выужытя вольноє од роботы часу. Ту хочеме ся завязати, же до кінця волебного періоду ся уж нашы обывателї не будуть мусити ходити купати до Дренїці. Хочеме спрїступнїти єден з екзистуючых базєнів про вєрейноть і побудовати єден новий 25-метровый плавецькый базєн. Єдночасно хочеме за помочі іных жрідєл будовати в місті малы площї про шпортываня, малы єріска і дітські єріска. Хочеме до того діяльства запоїти і третій сектор а іныи організації в місті при їх справованю. Хочеме добудовати білігнєвы трасы на сідлісках, але і зачати з выстаєбов новых у смері на Великій Шарїш і Злату Баню... Будеме підпорвати проекты выстаєбы обходно-релаксачных центрів і попрубуєме ревалізовати дворы в центрї міста так, жебы служыли як домашнї, так і навіщівникам міста. При вшыткых проектах хочеме брати до увагу ай зоны одпочїнку з прєпокладаным выужытєм пенсістєв. **Хочеме, жебы Прашів про своїх обывателів і гостів быт містом, котре понаукат 24 годїно денно і 365 днєв у році достаточну палєту можностєв выжытя.**

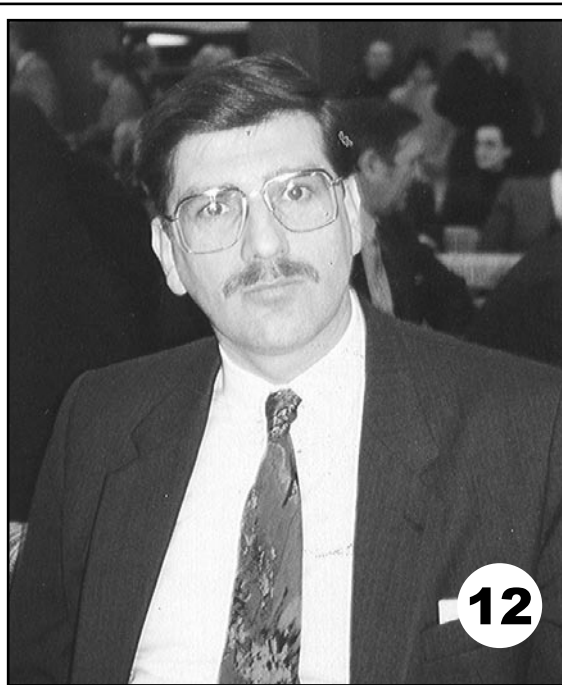
Инж. Йозеф ПОЛАЧКО, недавный прєсєда Країского уряду в Пряшіві, єден із теперішних кандидатів на пріматора Пряшова

(Обидвоє кандидаты на пост пріматора міста Пряшова – Інж. Мілан БЕНЧ а Інж. Йозеф ПОЛАЧКО маюць добре одношіня к Русинам нелем у нашім місті, але вообще в прашівскім регіоні, і дашто хосєного про них і зробили. А є на обчаных Пряшова русиньской народносты, кому з них двоєх, або і далшому з дєвяткы кандидатів дадуть свій голос у комуналных вольбах 2. дєцємбра 2006.)

21

Кандідат на посланця Містського заступительства у Пряшіві, Русин – МУДр. Василь ЯНКО.

12

Кандідат на посланця Містського заступительства у Пряшіві, Русин – ЮДр. Петро Країняк.

Двоими знамы Русины ідуть до волеб

Конкретно до комуналных волеб як кандидаты на посланців до Містського заступительства у Пряшіві. Обидвоє суть многым із вас знамы, обидвоє суть докторе, обидвоє ся ангажуюць в русиньскім русї, обидвоє дашто в тім русї і зробили, обидвоє зробили дашто і про місто Пряшів. Также о кого іде?

О теперішнєго і довгорічного посланця Містського заступительства в Пряшіві, котрому дякуєме главно за то, же дав пропозицію і прєсэдїв своїм перєсвідчївым выступом на засіданю містського заступительства, же в Пряшіві єдна з новых улїць несє назву – **Русиньска**, а то заслуга **МУДр. Василя ЯНКА**, дітського кардіолога, родака з русиньского села Ковбасів, окр. Снина.

Другым кандидатом на посланця Містського заступительства в Пряшіві є чоловік, котрый уж пару років активно ся ангажує в русиньскім русї, як і в русї за утриманя выходного, бізантського духу грекокатолицькой церькви, заведжіня в нїй русиньского языка до церьковных обрядів і за установліня єпіскопа про Русинів. Він тьж є єден із найактївнїшых і довгорічных дописователів Народных новїнок, але і іных періодік, де пише о ділах Русинів, также дякуючі єму вєрейноть много знать о культурно-народностнім діяльствї Русинів, їх організації і інштїтуцій. Рєч іде о **ЮДр. Петрови Країнякови**, родакови з Пряшова-Сольвару.

Обидвом трїм лєме пальці, жебы были зволєны за посланців у місті Пряшіві, але то не стачїть! Жебы ся так стало, то **треба їм дати і свої голосы, важєны Прашівчане**. А то залежыть нелем од Русинів міста, але і обчанів іной народносты в округу міста, де кандідують. Але їх люде познаюць, также віриме, же достануть і достаточне чїсло голосів.

А. 3.

Про Русинів зробив много (Перед роком умер Василь Турок-Гетеш)

7. 11. 2006 перешов рік, кідь в пряхівським шпйталю дотовкло сердце педагога, драматурга, перекладателя і найвызначнішого пореволюционного представителя Русинів Василя Турка-Гетеша (1940 – 2006). Ёго одход був приятый з великим зачудованём і сочувствіём, бо з ёго роботов ся раховало, главно в русиньскім Театрі А. Духновича в Пряхові. Лемже смерть не знае быти благосклонна, навороту із шпйталю до живота не было можне, як ся то ставало нераз передтым.

Погріб Василя Турка ся одбыв у пятницю 11. 11. 2005 року на Пряхівським містським цінтерю подля обряду грекокатоліцькой церкви за участи пред-

• Бывшый доворічний драматург Театру А. Духновича в Пряхові, председа Русиньской оброды, першый председа Світової рады Русинів – Василь ТУРОК-ГЕТЕШ, родак із русиньского села Габуря, 1. выроча кончіны котрого сьме собі припомянули 7. новембра 2006.

Фотка: А. З.

ставителів міста Пряхова, регіоналной самосправы, пряхівськой інтелігенції, представителів Світової рады Русинів і русиньских організації з дому і зо світа, артистів пряхівських театрів, великого множества новинарів, ёго приятелів, родаків з Лабірської долины, родины...

Народив ся Василь Турок 8. януара 1940 в Габурі, Міджілабірського окресу. Основну школу скінчив в Габурі, середню школу в Братіславі. Высоку школу скінчив в 1963 році на Універзіті Яна Коменського в Братіславі. Од 1964 до 1985 року учив як середнєшкольський і високошкольський педагог словенського і руського языка в Пряхові. Од 1985 року аж до своєї смерти робив як драматург в Театрі А. Духновича в Пряхові. В 1989 році ся поставив на чело русиньского возроджіння, причім од 1991 до 2001 року був председом Світової рады Русинів, був председом Русиньской оброды на Словенську. Ёго заслугов Русини маюць на Пряхівській універзіті своє властне одділїня, в словенській телевізії, в Словенським розгласі окреме высыланя, выдаюць властны новинки, а в ТАД ся грає по русиньскі. А ёго заслугов ся театр выпрацовав на уровень мінімально середнєвропейского простору.

Знамый словенський режисер Мілош Карасек, котрый 14. юна 2006 одкрыв памяту таблу Василю Туркови в рештаврації Агат, на Флоріановій улиці в Пряхові, ся о нім так высловив: „Василь Турок був про мене єдиним практичным філософом, котрый мав критічний погляд на весьмір, але і на людей. Ніч од людей не чекав, брав їх з їх негативами і позітивами як штось природне. Знав світови наставити зеркало. А нелем

наставити. Він го ай порядно розколысав, а рад ся бавив на людькій глупости, фарізействі і малости людьского духа...“

Василь Турок охабив на тім світі шыроку родину. Сын Роман ведно з Мілошом Караском дав вітцєви на цінтерю в Пряхові поставити мраморовый нагробок, на котрім суть написаны по русиньскы слова з роману Дон Кіхот де ла Манча. На челній таблі є іщі єден квадратный кус чорного мрамору, де є вырїте великыма буквама азбуков мєно „Василь Турок-Гетеш 8. 1. 1940 – 7. 11. 2005“.

Василь Турок був чоловік, котрый ся знав сміяти, за молода шпортовав, грав фотбал за ШК Карпатія Пряхів, як педагог впливав на молодеж, формовав єй. В театрі нашов свою музу, заспокоїня своїх духовных потреб. Про русиньский народ того зробив много, твердив, же ай малый народ може ся стати великим народом. Не був типичным манжелом і родіном, але свою родину над шытко любив. Знав ся высловлєвати остро, але і погладив. Доказав ся максімально увольнити, але і певно ся концентровати. Потребовав колектив і людей, але і тихо, і самоту. Робив наповно, часто на граніці можностей організму. Цілу ніч доказав писати, а на другый день рано на сцені реалізовати своє нічне віджіня світа. Грошы не грали про нєго роль. Не був їх рабом. Ішов певно за своїм цілєм. Хто ся му поставив до дороги, того не сановав. Кого любив, того вдячно обнимав. Звонка ся явив як непереможный боярь, але сердцем був чувливый, а мав і страх...

Редактор ТАСР Осиф Юрчішін написав перед роком до агентурной справы о его смерти:

„... в пряхівським шпйталю умер цінный чоловік. Драматург раг excellence... велике сердце дотовкло, перестало бити про найближших, про приятелів, про артистів, про позерателів. Є конєць дебатам о вічности, о красі, о слободі духа...“

Василь Турок є вже на другім березі жывота понад 365 днів. Ёго дух ходит по ходбах Театру А. Духновича, блудит у памяти своїх приятелів, краде ся до історичных анализ, ёго гры ся граюць в театрі, а міміка і гєста, котры поужывав, жыють в ёго сынах, ёго гєны суть їх гєнами.

В тихости собі на нєго спомяньте!
Петро КРАЙНЯК, мол., Пряхів

• Отець духовный із Камюнкы і знама особность у русиньскім і церьковнім русі – Франтішек КРАЙНЯК з нагоды 1. выроча смерти Василя Турка пришов особно помолити ся ку ёго гробу на цінтерю в Пряхові. Фотка: М. К., мол.

Не забудеме на Тебе!

„Живот треба міряти вєце подля глубкы як подля довжкы, думанєм і діями вєце як часом.“
М. де Унамуно

7. новембра 2006 сьме собі припомянули

1. выроча одходу до вічности нашого
Василя Турка-Гетеша.

Хто сьте го знали,

в тихости собі на нєго спомняньте.

З почливістьєв
Елена, сынове Віктор і Роман
із женами Евов і Андреев.

Збогом, учителю!

Кажда кончіна чоловіка є стратов. Але найвекшов стратов є главно про тых найближших і знамых. Зато мав ем дивне чутя, заболїло ня, кідь ем ся од свого класника Михала Бицка дізнав, же

6. новембра 2006 одышов у вічность наш високошкольський учитель вытварных дисциплін, маляр, графік, збератель русиньской народной творчости – вышывок і писанок, автор публикацій о тых феноменах русиньской культуры – доц. Павел МАРКОВІЧ.

До телефону мі Михал повив як го мерзить, же не сповнив обіцянку – мав навщівити свого учителя і купити од нєго образ до своєї збіркы. Але уж го не навщівить... І мене мерзить, же сьме ся якось мало стрічали зо своїм учителєм, послідній раз ем го навщівив дома перед двома роками, перед святкованєм ёго вісемесяткы (нар. 19. новембра 1924 у Чертіжнім, теперішнього Міджілабірського окресу) і тотя наша стріча і розговор были послідніма. Шкода, але ніч ся не дасть вернути, стримати, направити... Закономірность жывота чоловіка є неупросна: родиш ся, жыєш, умераш... Лем треба тоту другу часть законмірности провести мудро, хосенно, на радость близких і собі. А о тім ем тогда ся снажыв і написати у статі *Вдяка Вам, наш учителю!* у нашых Народных новинках односно жывота і творчости Павла Марковича. Також не повім ніч нового, лем зацітую з тогды мнов написаного:

„Павел Маркович є мі близкий нелем зато, же є Русин, же був нашым учителєм, але і же походить з того істого славного села – Чертіжне, як мій отець... З того родного гнізда вылетїв за далшов наук, спершу до Руськой гімназії в Гумєннім, де штудовав у роках

1945 – 1949, а же мав малярскы способности і добре одношіня к русьскому языку, пішов дале штудовати вытварну выхову і руський язык. А то рівно до великой Братіславы, што ся не подарило выштыком Чертіжнїянам, хоць одты є і пару вызначных особностей. І так талантований хлопєць здобыв далшы мудрости

• Бывшый високошкольський педагог і вытварник – Доц. Павел МАРКОВІЧ, родак із русиньского села Чертіжне, якого сьме одпровадили на ёго послідній пути 9. новембра 2006 у Пряхові.

і способности на Педагогічній факултї Словенської універзіты в роках 1949 – 1953.

Кідь скінчив високошкольскы штудії, зачав учителєвати і на повну силу заняв ся вытварнов творчостєв. Выслідкы свого творчого снажіня зачав презентувати спершу на колективных, пізніше і на самостатных выставках, главно в пряхівським регіоні, котрый був ёго сердцю близкий і милый, што докумєнтавали ёго образы, створєны темперовыма, пастеловыма ці олієвыма фарбами. А родна Пряхівщина, ёй прекрасны закутины нашли одпечаток на многих образах од моло-

дых літ несмілых кроків аж по зрілу хлопску рішучость. П. Маркович ся спорадично занимав і графічнов творчостєв, але як високошкольський педагог і декоративнов композицієв, писмом і дідактиков вытварной выховы і писаня. Якраз у тых діяльствах був і нашым учителєм на катєдрі вытварной выховы (позн.: Педагогічної факулты Універзіты П. Й. Шафаріка у Пряхові). Учів, але і творив, выставяв свої країнарскы образы реалістичного переданя з істов міров марковичовской штлізації... Но а мож повісти, же ёго далша путь была справна, бо Маркович ся став сам собов.

А кідь говориме о Павлови Марковичови, то не мож обійти ани ёго публикачну роботу, главно монографію о русиньских хрестиковых вышывках ці о русиньских писанках выходного Словеньска... Павел Маркович тоты монографії выдав і в них зобрав цінный матеріал культурной дїдовизны Русинів. Вышывкы і писанкы были, попри малєваню, ёго великов пасієв, котра го спроваждала цілым жывом і нашла одпечаток і в ёго декоративній творчости...

Завершыла ся путь жывота П. Марковича, почас котрого выучив і выховав нелем многих своих наслідовників: педагогів і вытварників, але і своих двох сынів і дві дївкы. Выштыкы тоты, ведно з ёго жывом, з котров небогий пережыв довгых 51 років, суть смутны, уж не буде нас хто поучити, не буде можность з ним поговорити, стрітити ся дома, в ательєрі ці на даякій выставці, бо ёго близкы го одпровадили на послідній пути 9. новембра 2006 у Пряхові.

Але мы не забудеме на Тебе, мій мужу, наш няньку, наш учителю!...

А. ЗОЗУЛЯК

Отворене писмо з нагоды юбілею М. Штеня

Дорогий наш юбіланте!

З нагоды Твоєго вызначного жывотного юбілея хочу Ті заблагжелати і выслвити пару щірých слов, в котрых Ті хочу подякоавти в мені мойй родины і в мені многих далших членєв Здружїня інтелігенції Русинів Словеньска за Твою цінну роботу на полі русиньского возроджіня.

Шыроky кругы русиньской комуніты познаюць Твою роботу як доктора, вызначного одборника і профєсіонала, але тыж як чоловіка, котрый у переломных роках по Ніжній револуції ся сміло поставив до чєла Здружїня інтелігенції Русинів Словеньска. Той організації, котра за ostatnich 10 років і Твоєв заслугєв звидітельныла русиньскую народностну меншину на цілім Словенську як етнікум інтелігентных і освідченых людей, схопных презентувати свій народ у позітивім світлі.

Милый наш юбіланте! Кідь єсь в минулых днях зажыв, так повісти, „деja ви“ споене з Народными новинками, котры недавно опубліковали цалком іншу блажжелательну статью о Тобі, але тыж єй підписали моім мєном, то знай, же досправды іде о „деja ви“. Зато поважю за свою повинность увести тоту „кавзу“ на справну міру. Проблем є в тім, же тотя „інша“ статья была наперед написана і опублікована в Русиньскім народнім калєндарю на рік 2001. Теперь, по пятєх роках шефредактор Народных новинок Александр Зозуляк без того, жебы ем о тім знала, статью перебрав і в минулых днях єй самовольно опубліковав. Зробив то без огляду на факт, же текст был написаный і опублікованый перед пятєма роками(!). Тотя выштык ся стало без того, жебы пан шефредактор НН ословив мене як авторку статі і пожадав о доволїня маніпуловати з моім текстом. Притім ёго не заставило ани то, же своїм поступом він явно порушыє авторський закон.

Дорогий юбіланте, зо желанєм доволїтя, здравя і погоды в кругу Твоєх найближших желам Ті далших творчích успіхів у роботі а іщі раз Тя поздравую і высповую пожеланя, жебы шырока русиньска громада ся з Тобов все і надале охотно стрічала на інтересных і приемных русиньских акціях.

Марія ХОМОВА,
Братіслава

(Позн. А. З.: Жаль, же ніхто не написав і не послав до наших новинок актуалну статью о юбілантови Михалови Штенєві, также ем рішыв так, як ем рішыв: ліпше опубліковати дяку статью, хоць старшу, як ніяку! А думам сі, же тотя статья не страшила ніч на актуальности. А жебы то было ясно, же то не є нова статья, так зато ем під нєв увів скады є перевзята. А кідьже была опублікована у Русиньскім народнім калєндарю на рік 2001 і за тоту статью сьме авторці заплатили гонорар, так она ся стала нашым маєтком і мы ю можеме поужыти і без согласу авторкы, также сьме не порушыли авторський закон. О тім бы сьме ся могли бавити і односно без мого согласу перебрания статей із наших выдань до алманахів, котры выдавать Сполук русиньских писателів Словеньска. Кідь буде треба, так о тім можю написати самостатну статью. Сдине, што узнавам, же ем міг тоту діло конзултовати з Вами, пані Хомова, але не зробив ем то, также в тім ділі ся можю оправдати. Але перебрания статей із наших выдань до алманахів тыж зо мнов не конзултовав ваш муж. Інакше, не віджу ніч злого на тім, же сьме дали до наших новинок вашу старшу статью о вызначній юбілующій русиньскій особности. А так ся мі видить, же з мого доброго умыслу робите незмыселну аферу. А іщі ю розмазуєте в інших періодіках (”Podduklianske novinky” із 13.11.2006). Также ты бы я сі Вас доволів поучити, што то є новинарська етіка: тотя іста статья ся не посылать до двох або вєце періодік а реакція на дяку статью ся посылать там, де была опублікована! Апропо: доволіли сьме сі Вашу статью, пані Хомова, оправити подля сучасных схвалєных норм русиньского правопису, і без Вашого согласу, є то право редакції.)

НАРОДНЫ НОВИНКИ

Выдавать Русин і Народны новинки з фінанчнов помочов Міністерства культуры СР і Пряхівського самосправного краю. Шефредактор: Александр ЗОЗУЛЯК, редакторкы: Кветослава КОПОРОВА, Марія МАЛЬЦОВСКА, языкова редакторка: Анна ПЛІШКОВА. Adresa: Ludové noviny, Duchnovičovo nám. 1, 081 48 Prešov, SR. Тел.: 051/772 56 29. Передплатне на рік 250,- Ск, до сусідніх штатів – 600,- Ск, до загранича поштов ІІ. кл. 35 УСД, поштов І. кл. 43 УСД, заплатити мож і в редакції. Выроча: ДАТАПРЕСС у Пряхові. Регістрацне ч. МК SR 417/91, МІС 49 438. Опублікованы погляды дописователів не мусять быти згодні з поглядами редакції. Адреса новинок на интернеті – www.rusynacademy.sk, <http://narodny-novynky.presov.sk>, E-mail: rusyn@stonline.sk

Rusín a Ludové noviny
Duchnovičovo nám. 1
081 48 Prešov 1
PLZ
VsRp - 664/2003

Platené v hotovosti
080 02 PREŠOV 2

поздравління русинів на 2006 рік

поезія, витварне уменя

чісло 4

Букета поезії Русинів...

... ся Вам предклядуть днесь, милы читателі кварталной літературной прилогы наших новинок, з надієв, же Вас потішить і духовно збогатить. Тоту букету творять нелем поетичны творы стихотворителів уж Вам барз добрі знамых і часто публікованых у **Народных новинках**, в **Русині** і в наших книжковых виданях, але і поезія авторів, котры ся так часто не обявляють на сторінках русиньской періодичной преси, або ся обявляють першыраз. Кідь говориме о добрі знамых, так іде реч о **Штефанови СУХИМ** (лауреатови Премії Александра Духновича за русиньску літературу) зо Стаціна і **Осифови КУДЗЕЄВИ** з Няґова. Кідь о тых, што менше сьме їх публіковали, так ту мам на мысли **Михала БИЦКА** з Міджілаборець, котрый веце пише по словеньскы як по русиньскы, зато сьме пару ёго віршів дали перетлумачіти **Ш. Сухому**. Тот перевіршовав і поезію Русиньки **Ленки ЛАВРІНЦОВОЙ** із Братіславы, котра пише по словеньскы, і ряд своїх поезій опубліковала в словенській пресі, а тепер першыраз ся выбір з ёй творчости публікує і у нашім найновшій **Поздравліню Русинів**. Першыраз ся в наших новинках публікує і поетична творчость найстаршого з тепер представлених авторів, 92-річного **Николая ДЗУРІНДЫ** зо Спільской Новой Всі, родака з русиньского села Завадка, отця бывшего председа влады СР, котрый пише по русиньскы (із надыхом карпаторуського языка), але не азбуков, але латиніков. Ходем так був надрукованый ёго поетичный зборничок „**Луцінская зоря**“, котрый був выданий перед 60 роками а імпріатур на ёго виданя дав тогдышній русиньскый грекокатоліцькый єпіскоп, благореченый **Павел Петро Гойдіч, ЧСВВ**, 27. 7. 1946 і якого друге виданя вышло в 1990 році. З той книжочки выбераме поезію як із першой.

Таже приємны зажиткы над віршованыма рядками наших Русинів-поетів, а вірю, же ходем 2-3 рядкы з того ся Вам врыють надовше до памяти і до сердець Ваших.

А. З.

Николай ДЗУРІНДА

Пред престолом владычества

Пред престолом владычества
Твоего, Марія,
добротива небесная,
Застпунице міла.

Благодарственную Тебі,
пісню славы поем,
з покорностів души своей
голову склоняєм.

Велегласно пою Тебі
лікуй Пресвятая,
Мати мого Спасителя,
Діво ізбранная.

Перло морьска, ружо райска,
радошне терплящім,
світло правды хрістіанов,
потіху скорблящім.

Якым духом сей человек
дуже бідный стане,
котрый Тебе, Діво Мати,
іщі не познаєт.

Твою помощь і заштці
не знає цінити,
в бурливых днях жізнї своей
ратунку просити.

Бы Ты его выслышала
і помощь подала,
крылом своего омофора
его покрывала.

Он не знаєт де та брана,
де нужно клопати,
через котру благодати
вожможно достати.

Де золото не царствует,
ни слава земная,
но богатство душевное,
благодать Божая.

Ключкой браны од царствія
Ты, Діво пресвятая,
через котру душа чїста
будет в небо взята.

Де нагороду получат
за добре жітїє,
радошь вічну, неконечну,
благословеніє.

Пресвятая Діво Мати,
Тебя благодарю,
із глубины души своей
честь, славу вдаваю.

Что Ты меня охраняєш,
в нужді помогаєш,
по дорогі вічной правды
меня провожаєш.

Ты менї, Мати Маріє,
світлом ранной зорї,
котрє мнї освїщает
путь правой дороги.

Голос звона возбуждает
мысль ку Господу,
а заштца Твоя ведет
к престолу Божому.

Для меня еси, Маріє,
оазой в пустыні,
де я їду, покрїплю ся
в Твоей мїлостынї.

Сонце світлость свою стратит,
весь мїр ізмїнит ся,
материньска Твоя любов
вічно прославит ся.

Заря сонця над темнотов
славно побїдила,
Ты нам, наша Владычїце,
вічну му одкрыла.

Если бы не Ты, Маріє,
як бы я мог жыти,
журбу, страсти, терпїніє
в жізнї ізносити.

Посмотрю ся на ікону
Твоего страданія,
тогда спокойно сношаю
свої терпїніє.

Неба землї, Владычїце,
до Тебе взываю,
і в далшый путь жізнї моеї
в помощь призываю.

Буди мнї Ты опорой
в радости і страсти,
жізнь мою направи в пристань
Господа мїлосты.

(Поезія Н. Дзурінды публікує ся
лем з малыма оправами, бо хотї-
ли сьме принести приклад, як ся
колись писало по карпаторусь-
кы.)

Осиф КУДЗЕЙ

Найціннішый дар (Легенда)

Хотів раз Господь пресвятый
Трех ангелів выпробовати –
Мали принести через ніч
Зо землї найціннішу річ.

Поросходили ся ангелы...
Два уж ся вертають веселы,
Скоро рано понад хмары
Несуть Богу свої дары.

Першый обчекує одміну,
Ёго дар мать велику ціну –
Він приніс Господу новы
Паціркы златы ружанцёвы.

Як дар указав ангел другый,
Аж збїдли фарбы радугы –
Він приніс ку Божому трону
Красно намалёвану ікону.

Господь повів: „Дары
нємалы,
Суть справды достойны
хвалы,
Тїшу ся з них, то правда
святая,
Но чекам і вашого брата.“

Уж третій ангел свій дар несе,
Радость наповнює небеса –
В ёго руках блищїть велика
Слыза каючого ся грїшника.

А Господь дав одміну ёму,
Тому ангелови третёму,
Бо він хоць пришов
наипізнїше,
Приніс тото найцінніше.

Кідь вірно жалусе грїхы,
Мы маме хосен, Бог потїху,
Бо слызы доконалого жалю
Ангелы Господу зберають.

• Александр Зозуляк: РОСПЯТІЯ
ЗА НАШЫ ГРІХЫ, олій, латекс,
2001.

Необявлена красота (Легенда)

Перед многыма роками
Ходив Ісус з учениками
Учіти з міста до міста.
Раз, як наслідовали Хріста,
За містечком на бережку
Вышли на лісову стежку
І коло пняка здырвітого
Нашли вовка здохнутого.
Ту ся наголосив Юда:
„Посмотрте, яка паскуда!“
А Петро повів: „Правда єсть,
Мать цалком вылізнуту серсть!“
„А як смердить!“ – зачули слова
од апостола Якова.
„А на головї мух цілый рїй“ –
озвав ся з боку Андрїй.
„По цілїм тілї сама рана!“ –
озвало ся од Йоана.
Тома посмотрив зо звыку:

„Мать хробаків на языку!“
Потім зачули Філіпа:
„Мать страшны очі, потвора
слїпа!“
А Матфей, што дотеперь
слухав,
повідать: „Мать мерзены уха!“
Ани остатні до єдного
Твердили: „То правда-їстина,
Є то барз брыдка здохлина!“
Но Хрістос то вывернув нарубы.
Повів: „Мать прекрасны зубы!“

Не одсуджуйме никого
Про вызор, подобу ёго,
Бо Хрістову благодать
Каждый в собі розляту мать,
Но жебы ёй мож было відїти,
Треба сердцём посмотрити.

Студня (Балада)

Выливать ся свіжа вода
З выкопаной студні,
Лежыть там жена молода
Затоплена у нїй.

Што страшного ся там стало,
Што ся поробило,
Же ся в студни над валалом
Жена затопила?

Не сама сі смерть просила,
Не скочїла днука –
Затопили ей насилу
Сусїдовы руки.

Руки, што розрыли глину
Як студню копали,
Жебы про свою родину
Достач воды мали.

На тїй студни, там копанїй
Зачала ся спрїчка –
Про себе сусїд і панї
Хотїли водїчку.

Она не мала од рана
Спокоя на души –
Студник, де студня копана,
Быв на ей фундуші.

Зато хотїла, як дика,
Вылати сусїда,
Няй їде од ей студника,
Бо му буде біда.

Він вывертать слова жены,
Кричїть спїд калапа:
„Студник ту незаведженный,
Так говорит мапа!“

Тяжко є признати правду
І ёму, і женї,
Правда зыкля быти справды
Десь на серединї.

Так спрїчка перероснула
До великой звады,
Любов ближнїх выгаснула –
Дїявол быв радый.

Не знали ся узмірити,
Битка ся змолола...
Зїстали сироты діти –
З жены є мертвола.

Выливать ся свіжа вода
З выкопаной студні,
Лежыть там жена молода
Затоплена у нїй.

Де прїчина, же на мары
Кладуть жену-матїрь! –
Каждый хотїв Божы дары
Лем про себе мати.

Остра юха (Байка)

Высловив ся майстер кухар,
Якбы член пороты,

Же недобра чуджа юха,
Лем ёго – доброта.

І наварив юхы своей
В честь ёго імена,
Но хтось з гостів повів:
„Ой-ой,
Є мїцно попрена!“

Бо майстер там попру, соли,
Придав веце грудок,
А тот гость нарїкав, коли
Попсув сі жалудок.

Закыпіла му жовч в тілї,
Тлак выскочїв горї,
Думкы ся му розлетїли –
Не є в своей скорї.

На пирулку „аспірїну“
Дарьмо мав надїю –
Занедовго знав прїчину:
Дїстав алергїю.

Прицукрити нїт охоты
В майстра острой юхы –
Гость втерать чело од поту,
Но майстер є „сухий“.

А так му одкрыто гварю
Із моста допроста:
„Теперь маш, майстре кухаре,
на сумлїню гостя.“

Прилїп сі на горнець
плайстром
Напис на папірю:
Не забывай, хоць єсь
майстром,
Мушиш мати мїру!“

Даремны слова

Як ішов Іван по торзї
Увідїв напис на розї:
„ТУ ПРОДАВАМЕ СВІЖЫ
РЫБЫ“.
Іван нашов єдну хыбу
І зашов за продавачом.
Повідать ёму: „Та то чом
на написї слово „ТУ“?“
І без нєго каждый видить
Хто де і з рыбами сидить.“
Продавач плечами стиснув
І вытер „ТУ“ із напису.
А так на другый день рано
Уж там было написано:
„ПРОДАВАМЕ СВІЖЫ РЫБЫ“.
Іван знова нашов хыбу:
„Змажте слово „ПРОДАВАМЕ“.
І без нєго вшытко знаме,
Же рыбы не роздавате,
Но за ціну продавате.“
А продавач такой зрана
Послухав раду Івана,
Котрый му порадов, жебы
Написав лем: „СВІЖЫ РЫБЫ“.

Уж на написї слов мало,
Но Іванови ся здало,
Же не треба слово „СВІЖЫ“
І за продавачом бїжыть –
Пальцём вказує, де смерти,
Бо люде ся боять смерти
А нїхто не такый глупый,
Жебы рыбы ів зопсуты.
Послухав продавач знова,
Вытер непотребне слово.
Уж як сирота вісїть
Лем слово „РЫБЫ“ в написї.
Вера, же і тых букв мало
Іванови заваждало.
І знова, як перед тым, зачав
Поучати продавача:
„Жадный напис вам не треба,
Бо люде не впали з неба –
Чують старенькы і діти
Здалека рыбы смердїти
А подля паху познають,
Де ся рыбы продавають.“

Продавач ся задумав
І зо смїхом напис зняв.

З того поучїня красне:
Нашто слов, де вшытко ясне?

Штефан СУХЫЙ

Дексферметразін¹

Поезія є змія,
як раз запустить до тя їдь,
все пак ся в тобі звивать,
но ты за нєв і так лем їдь.

Кров стишкарем по нощах ссе,
недотулены дівки будить.
На гуслі рот мінить усе,
кідь речують красні люде.

Поезія є гейша,
ты ся од нєй не выкручай,
все хоче быти перша,
сторакий іскапарить чай.

Тісяч малых болестей
ятрить душу днєм і нощов.
Біруеш їх понести?
Слово помочи ті хоче.

Поезія як вітор
аж на дні глубокой студні,
што звіздам чела вытер
й черить воду в глїубці чудні.

Выручай з мізерії,
забий в нас плани духы,
но книжков поезії
не захочте бити мужы.

Міцне ті вадить ехо
маш про ню у мысли тісні?
Попробуй быти тихо,
Сама взве ся ті наісні.

¹ дексферметразін - лік, психотронікум

Злата рыбка
(Байка)

Хто то по ходнику дыбкать?
З ріки вышла злата рыбка.
Дрылять боків волны зводны,
превказаус внады водны.

Стрїчать сусїду пан рак,
є їй радий неборак.
й вбїцять сі од того много,
бо сам жыє дость убого.
Рад бы слід помулы піти,
воду з водоводу пити,
щї кібы так совду з вісков
в барї, не під брылов деська.

Заджмурькоче рачим очком,
подасть укон заднім крочком,
од богатой рыбочки
просить скромну пожычку.
Златой фірмы менеджерко,
замахайте хвостом златым,
зробте, бы-м був тыж богатим.

Ах, были то златы часы,
кідь ся жыло з снів і красы
а вшитым без розмышляня
сповнила-м по три желаня.
Потім в людських калных водах
наступила друга мода.
Днесь, як дахто хоче веце,
давать до залогу сердце.
Же сьме од ріки Лабірця,
не возьму ті прецінь сердце.
(Я так колись дала свое
й стратила-м емоціоне.)
Пробуй щастя, пасти світа,
до залогу даш клепета.

Хто пінязім не є рад?!
Зрадовав ся їм ай рак.
Дав клепета на офіру,
же до світа зробить діру
і не найде грошам міру...
Течуть грошы коло нєго,
нїт влапити їх до чога,
заплакав рак сегїнь гірко,
бо му з рады рыбки мілко.
Забыв бізнїсменний рак,
же в капіталїзімі так.
Тому веце все ся впало,
хто мать бївше похапайло.

Маш велику смолу, брату,
як іщі к тому ідеш дозаду.
Кідь дозаду, тай до споду,
лыгай, раче, мутну воду!
Зато ся, панове браты,
допереду треба драти.

Но а рыбка? Што там рыбці!
Нїт їй тяжко – не мать сердця.
Бідных раків все є сила,
злата рыбка – лем єдина.

Самогонка Самсонка

Приятельці Русинів,
писательці Іветї Самсоновї

Быв раз Самсон, є Самсонка,
гужава гі самогонка,

мала, але силы – копа...
Кінчу, бо йде далша строфа.

Негладканий, як блудный пес,
язык наш тынцяв ся усе,
як чоловічок у пути,
гнаний тучов, бурьками.
Не маш в світї долю гіршу,
як кідь-сь в плютї без пристрішку,
а Русин – громозвод на бїль,
та на шваблїкы і сїль
єсть в нас дрібняк в кишенї,
а щастя – непрошене,
збродить ясность, темноту,
пак наглі знать быти ту...

І так ся зъявила она,
божественна Івета,
все охотна гі мати
наше слово гласкати.

З вмытых слов ся вершить слой,
аж пукать писачїй строй.
А што на то повість сердце?
Все хотїло болїв веце,
поетів кортіло все
жылот выпити на екс.
(Слово у тім, як приятель,
як навспїлный знаменатель.)
З поетами є то так,
хоць ты – хытрацька Жыдївка,
а я дурненький Руснак.

Жыв колись силак Самсон
а є ту чуйна Самсонка,
мудра, як царь Соломон
тай кріпка, гі самогонка.

Александр Зозуля:
СКОРМУЧЕНА, олій, 1996.

Михал БИЦКО

Планы часы із надчасів
в реторїці бытя
гумують енграм „позады“
на пырщку сивой скіркы.
Нач мыслити о мыслїню?
мучїти ся над епітафом.
Тадь приїде болотяна буря
як тихоуморїня жывота.
Загребуть, забудуть...
ай на живых часу нїт
пан, жобрак, генїй ці блазен...
єднако єсь на тім.
Подав єсь руку
безрукїй сірости
не чекай радость, узнаня, честь...
у світї людської дурноты.
У світї без правды,
Без завїту над Завїтом.
То лем тупость статус кво еґа
колядує про ся „радность“.
Мелодїї із співника
без партїтур і слов
нач? роздумуй!
іщі не єсть дость ружовых снів ?!

xxx

Камінный хрест на завхабленім мурванищу
людей
глядав чоловіка.
Єго страплєны рамена
слызять доведна з заплаканым небом
по доджу у бесхмарній нощі.
„Нїт тому помочи?“ – скричало лїве рамено
аж ся ветхый священослужитель устрахнув.
„Прошто?!“ – на колїна прикляк
слинов зліпляв сторїнку Завїту,
бы у змыслї слов із Слова
пришов к мурванищу одзнова (?)

xxx

Час – інтервал без вспакного ходу
боронить тварь і робота руки рольника,
кідь реклама на „вебі“
вабить якостєв лічївой силы
пырщку із высхнутого осета.
Та же ай солому мінить на квїтнуче стебло
ізжовкнутый лист на пучок...
Пробаторюю ся?
Фый! Знова сон із передвольбовой кампанї!

Ленка ЛАВРІНЦОВА

Споминкы

Мій брате, ці чуєш?
В погарїку плаче душа
потуплена
ай одшмарєна?

Мої давны споминкы –
в домі ся наглі зъявила
біла перинка
а в нїй червене узлича,
што міцным криком
возвіцало свій приход.

Можно т'то не знаш –
мама часто дозерунок
покладала на мої руки,
была-м твоєв пестунков,
хоць щї самїй мі было мало.

Шпаціркы з кочіком
были моєв доменов,
улітї, взимї,
сама ся чудую,
же-м так могла.

Як ты ріс,
обдивляла-м твій талант,
памняташ на мача
із закривуленным хвостом,
што го выставляти у выкладї?

Пізнїше твої розмірны полотна,
копїї великих майстрів,
зумів єсь їх намалєвати вірно
а тыж так красно.

Великы надїї вкладала єм,
маш великы предзначїня –
наданя беспспорне,
точне око, певну руку,
чом-сь т'то вшитко одшмарив?

Цї забыв єсь на свій талант,
од Господа великий дар –
твоя душа просить поміч,
глоток люфту,
слободы,
хоче жыти і рости.
В погарчати душа рычїть...

Сердце

Маш у собі тїлько жовчу
гірчавы –
мож досправды жыти
з тїльков злобов в сердцю?

Тотчас, як жылот
і сонце роздають світло,
роспікаш у собі пекло –
мож досправды жыти
з тїльков чорнотов у сердцю?

Хочеш помітовати мнов,
мысль тї клеветы спрядять,
незмыслы, повны їди –
мож досправды жыти
з тїлькыма зміями в сердцю?

Посмотри –
сердце шелестить мї
у моїх долонях.
Дам тї го.
Лем ся переминь
холом крохтя...

Осінь

Через день
сонце тче іщі златы ниткы,
лучїть ся з літом прекрасні,
роздавать теплость, нїжность,
што причасто чоловік не дасть.

Но уночі
холод спрядять сорочку студєну –
листя стромів ные,
жовкне, радїе...
Стром роспосылає неодосланы
листя –
о вічній тузі по похлоплїню,
приятельствї, ласці...

Ай смуток,
невидиму молжавость депресїї –
о поминутельности хвїлькы,
жывота, чоловіка.
Закрадає ся там,
хоць є невітаным гостєм...

Книга

Муж вырвав од жены книгу –
то суть прецінь дурнїчкы,
збыточне марнїня часу –
прудко тов книгов зашмарив
до огня козубу.

Поломінчкы россвітили ся
по її сторїнках,
огнь іщі веце ся уяв
і послїже ї на попіль
без мїлосты ізмїнив.

Є то кельтованя часу,
родина й обыстя
мають протекцію –
крик мужа заглушыє ї наглі.

Книга в огню
мовчкы плаче
щї веце душа жены,
бо книжкы суть частєв її „я“,
барз то болить,
кідь зажива душу рвуть...

Слова

Слова нападуєт на нас
із ушиткых боків –
із образовок, новинок – одвєсгды.
Суть їдєвиты – гі гадїй сьч,
грубы – смїтя душы знеціщеной
ба аж простенькы і схалованы –
без обягу, порожня лупка.

Не переполокуйте слова,
не девастуйте їх вартость,
цінныма суть в нас,
в глїубках мысли, чутя,
не дайме їм зазынути скорей,
як узрять світло світа.

Тиснуть ся вонка –
первозданы і лем куціцько нашы.
Як беспомістны пчолы на ярь
з розбынчаного улія –
аж чують ярь,
уже чувствують слободу,
уж учувають жылот...

(Із словєньского оріґіналу
перетолковає Штефан СУХЫЙ.)

Щастя!

Ай кідь лем о крочаїк.

xxx

На касову квїтанцю єдного еґа
забыли дописати сортїрунґ:
„Дань із крадженой вартосты жывота“.
Вже ся не прикуплєвало.
Сортїрунґ яко епітаф
єго собі написало на стїну спалні.

xxx

Глухну од слїпоты вымітків сумлїня
тихость ня заглушать,
помалы не знаю, што білым, што чорным
єсть,
кідь ненависть першы гуслі грать.
В дальці ся страчають земны раї
од провинїня з ничого
мі карагуля по голові трепле.
Вину, што день-ніч глядам, бы не вшалїти,
до діярія записую
і на підмуровку нагробного камїня
малым зерньятєм із ябка
проклятой Евы
слово „люблю“ малюю.

xxx

Пара з хмары істваряла чары
Чудо-юдо миле, вшиткы смерділи,
прїїмали оцет із медом
доброту із жобротов
свідомость із стратов свідомосты.
Такий непатентований гастрономїчний указ
купила влада Горїзнач.
Взышла із слободных вольб лапоньских
стажучючїх на югу од западу (Сонця)
корытначок
у маскачках Вархолового автопортрету:
„Камуфлаж“.

xxx

Капіталїзм кут капїталу
із соціалїстїчным ідеалїзмом „людської твари“.
Зашло то так далеко, же телеґон їх ласкы
ся зачав понашати на феодалїзм думаня о
макроекономїчных
чудесах.
Пїнязь ся снажив пересвідчїти жобрака, же
мїліонарь,
а мїліонаря, же є честный.
Демокрація і моралность ся з того забардили,
тай стовкы малых рушайливых обектів тугой

сукупности

ся не дістали начас вонка.
Наперек силным вітрам і частым лїям.
Іронїчний червєний мак додає:
„Раджу їти по бочных комунїкаціях!“

xxx

Стрясло мнов зимов
у горячїй купели
мыслєвого лоу
у судинї з теракоты
із людських лупок (гною?)
плавав єм як рак
ни до заду, ни до переду
но часомір мї благожелав
к успіхови
ай хоць єм ся не рушыв
із мїсця
тадь усягды
была
добова
сьєста.

xxx

Суд ся не конать,
суды суть зрушєны.
Трестны skutky, порушіня... заникли,
нова доба, нова термінологїя.
Злочїн?

Што то єсть?
економїчна формулація
„має дати – дав“
змїнила ся на
„хотїв – взяти“
взяв!

прошу вас, хто бы єй то
не желав
пити воду із чужого ярку,
кідь в нїм тече
кров

ізодратого отрока
сателїтної doby
без небес
і сонця
правды.
Статус кво?
Трафлене до правды?

(Вибране з приправленого на выдана
зборника „Tichomor žitja.“ Із словєньского
языка перетрансформоває Штефан
СУХЫЙ.)